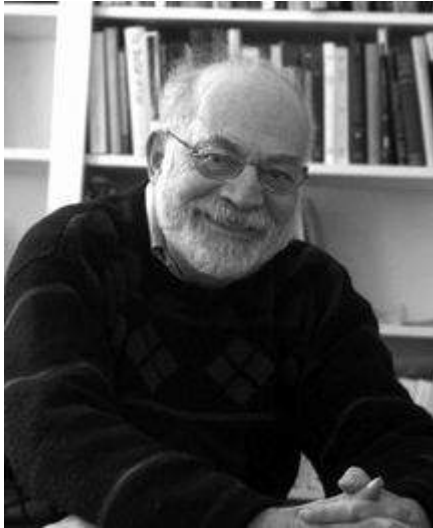

MORGENBLADET

Sannhetsfurting

Harry G. Frankfurts essays om tøvprat og sannhet er nå ute på norsk. Her er mye opplagt sant om hvorfor vi bør verdsette svar, men fint lite om spørsmål.

Av Frode Nyeng

Fra lenestolen: Styrken i Harry G. Frankfurts essays ligger først og fremst i begrepsanalysen, konkretiseringer er det dårligere med.

Ja, så var det disse små, små verkene hvor ett er blitt noe så sexy som både filosofisk kultklassiker og en såkalt bestselger. Og professor emeritus i moralfilosofi Harry G. Frankfurts *Om bullshit* setter jo utvilsomt fingeren, eller altså filosofiske ord, på noe viktig – den skremmende betydningen av tøvprat som dessverre er blitt en del av

luften vi puster i. Luftige ord i dobbelt forstand, altså.

Frankfurt vil få oss til å avsløre og bli mindre tolerante overfor slik utstøting (vi snakker dritt, *-shit*, ikke sant) av språklyder, og dette lykkes han utvilsomt med.

Den som forventer å finne et vell av artige og aktuelle eksempler blir imidlertid skuffet. For det første, selvsagt, fordi teksten opprinnelig ble skrevet så tidlig som i 1986 (den fikk så en renessanse med nyutgivelse i bokform i 2005). Frankfurt har dessuten valgt en mager og snever linje når det kommer til konkretiseringer. Jeg finner det pussig at han ikke vil vise mer med eksempler, når et grunnpremiss for analysen er at mengden bullshit i samfunnet er overveldende, voksende og truende. Isteden henviser han til ulike leksika og en anekdote fra Ludwig Wittgensteins privatliv. Frankfurt sitter med andre ord trygt plassert i lenestolen hele den korte boken igjennom.

Festbrems. Styrken ligger derfor i selve begrepsanalysen, hvor Frankfurts utvilsomt fruktbare sondring mellom løgn og bullshit utgjør essensen. Det er likegladheten overfor fakta som kjennetegner bullshiteren, til forskjell fra både løgneren og den som sier sannheten, som begge på sitt vis er bundet til virkeligheten. Her er boken langt på vei overbevisende, og, så langt en slik analytisk tekst kan være det, til dels fengslende. Styrken ligger videre i hans syn på hvorfor tøvpratet er så moralsk klanderverdig. Det viser en forakt for kravet om korrekt fremstilling, et krav som ligger sentralt i menneskers liv og sameksistens.

Men, som filosof Lars Fr. H. Svendsen også kommenterer i bokens innledning, det kan så visst hevdes at Frankfurt ikke synliggjør noen større følsomhet for ulike språkbrukskontekster. Sannhetskravet gjelder tross alt ikke like sterkt overalt. Av og til er jo overfladisk utenomsnakk selve smøringen i sosialt samvær. Snakket «som bare går» får oss til å senke skuldrene, holde ut, og av og til smile, flørte og havne i ... vel, lekende situasjoner. Frankfurt kan mistenkes for å ville brase alvorstung inn og punktere det hele. Barn og badevann, altså. (Ok, en kanskje ikke helt heldig metafor, men likevel.)

Vindmøller. Med oppfølgerboken *Om sannhet*, opprinnelig utgitt i 2006, vil Frankfurt gå i rette med postmodernister og andre aparte skikkelser som ikke vil vedkjenne seg at det finnes objektive sannheter. Men snakk om mageplask. I den grad det er mulig fra lenestoler. For sannheten er at *Om sannhet* rommer flere trøttende selvsagtheter enn de fleste bøker jeg har lest på lenge. Veldig lenge.

Den konsekvensutredningen Frankfurt gjennomfører er kun egnet til å få deg til å smatte av billig samtykke, eller, om du er av den mer koleriske typen, jevnlig gå i fistel over de smarte opplagthetene. Hadde ikke hele verket bare vært på noe sånt som knappe 20 normalsider, ville garantert ingen orket å lese boken ferdig. Dette gidder du nemlig knapt å smuglese på bakerste rad på strategiseminar.

Hør bare: «Ingen som er ved sine fulle fem ville stole på en entreprenør, eller konsultere en lege, som ikke bryr seg om sannheten. Men også forfattere, kunstnere og musikere må på sin side vite hvordan ting fungerer ... I alle disse sammenhengene er det en tydelig forskjell mellom å gjøre noe riktig og å gjøre noe feil, og dermed en tydelig forskjell mellom sant og usant.» Nemlig. Men det er ikke bare slik, for dette har konsekvenser for samfunnets organisering, må vite: «Samfunnet må også sørge for å hjelpe og støtte dyktige personer som vier seg til å fremskaffe og nyttiggjøre seg av viktige sannheter.»

Hvilken innsikt. Gjør ikke samfunnet det? Skulle dette sivilisatoriske grunntrekket være truet av postmoderne griller? Jeg forstår det ikke. Fra mitt ståsted er det heller slik at både individets velferd og samfunnets sunnhet trues av hangen til renhet og fastspikrede sannheter, gjennom kategoriseringer og alskens merkelapper. Altså et overdrevent sannhetsjag. Et opplagt eksempel er vår lengsel etter å forenkle vår helse gjennom å få stilt diagnoser (en liste som stadig vokser). Det er vel strengt tatt de som rir Sannheten som er problemet, heller enn de som problematiserer den?

Sannhet i svart-hvitt. Frankfurt sier mye opplagt sant om hvorfor vi bør verdsette svar, men fint lite om spørsmål; hvilke det er verdt å stille, hvor og hvordan. For essayet fortsetter med å ramse opp nytteverdien av sannhet, på samfunns- så vel som på individnivå, iblandet erklæringer om at sannheten ikke er denne verdien, men har slik verdi fordi den uttrykker *faktisiteten*. Språket spiller verden slik den er, ser han ut til å mene.

Og det funker jo greit så lenge Frankfurt systematisk går ut fra enkle sannheter – som hva vi heter, hvor vi bor og strekkfastheten i ulike

brobyggingsmaterialer. Men det utfordrende er jo hvilke sannheter vi kan opprette og forsvare i en uoversiktlig, mangefasettert og komplekst sosial virkelighet. At våre liv avhenger av en grunnleggende evne til å orientere oss ut fra faktiske forhold tror jeg ikke vi trenger filosofiske essays for å skjønne.

Jeg overraskes dessuten igjen over det totale fravær av problematisering rundt hva ærlighet innebærer, noe som blir enda tydeligere i denne andre boken. Frankfurt hevder løgn aldri egentlig lar seg forsvare, men sier ingenting om forholdet mellom å fortelle sannheten og, ja, å la være. Å tie er vel ikke alltid løgn? Som de fleste av oss sosiale skapninger smertefullt vet, så er det stor forskjell på respektfull ærlighet og masete oppriktighet.

Nei, dette er virkelig trøtte greier. Istedenfor å gi klarhet der det før var forvirring, lister Frankfurt bare opp klarhetene. Etter å ha blitt utfordret på en del viktige ting i *Om bullshit*, blir jeg som leser av *Om sannhet* på en blass måte minnet på sannhetens forrang. Bortsett fra på de tre siste sidene, hvor Frankfurt blåser liv i noe interessant. Men da er det for sent. Som det gjerne er i filmens verden, altså: styr unna oppfølgeren.

Frode Nyeng er professor i filosofi ved Høgskolen i Sør-Trøndelag.

Anmeldelse

Harry G. Frankfurt

Om bullshit

Oversatt av Alexander Leborg.

91 sider. Krakiel forlag. 2008

Om sannhet

Oversatt av Alexander Leborg.

96 sider. Spartacus Forlag. 2008

Publisert 19. desember 2008